

דף שבועי

בס"ד

פרשת ויקרא, תשפ"א, מספר 1411

א-להי, משכנותיך ידירות אפרים חזן

שְׁמִמְנָה הַשֵּׁתֶת הָעוֹלָם / וּמִמְנָה
הַשְּׁתַּרְגּוֹ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל וּגְבוּלָם
שְׁשָׁם הָרַ הַמּוֹרֶיָה / שְׁמִמְנוּ תֵצֵא
תּוֹרָה וְתוֹשִׁיָה
הָהָר חָמַד אֱלֹקִים לְשִׁבְתּוֹ / וּבְנָה בּו
בֵּית מְנוּחָתוֹ

.....

שָׁם אַרוֹן הַבְּרִית אָדוֹן כָּל הָאָרֶץ / וּבו
לוֹחֹת כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים
שְׁמִשָּׁם נְבוֹאָה יוֹצֵאָה וּמִתְפַּשֵּׁטֶת עַל
נֶפֶשׁ תְּאוֹמֵי צְבִיָּה

.....

וּמִשָּׁם יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ / מְקוֹם לְבֵית
וּמְקַדֵּשׁ לְמִקְדָּשׁ
וְחָצַר הַחִיצוֹנָה וְהָאֲרִיָּאל / מִזְבֵּחַ
כְּפָרָה לְיִשְׂרָאֵל
שְׁשָׁם נֶעְקֵד אֲבִינוּ כְּשֶׁה תָּמִים / לְטוֹב
לָנוּ כָּל הַיָּמִים

....

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכֹנָה / מַעוֹן לְשִׁכְנָה

הַמְּקַדֵּשׁ וְהַר הַבַּיִת הֵם אֲפּוֹא מֵרֶכֶז שֶׁל
קְדוּשָׁה וְהַשְּׂרָאָה לְיִשְׂרָאֵל, וְשֵׁם מְקוֹר
הַנְּבוּאָה וְהַשְּׁפָע. בְּרוּר אִם כֵּן, שֶׁגַם
הַקּוֹרְבָנוֹת הַמוֹעֵלִים בּוֹ הֵם חֶלֶק מִן הַמַּכְלֹל
הַגָּדוֹל 'מַעוֹן הַשְּׁכִינָה' וְחֶלֶק מְקַשֵּׁר הָאֵהָבָה
שֶׁבֵּין הַדּוֹד לְרַעִיָּה וְהַתְּגָלוֹת הָאֵל-לֵעָמוֹ;
מַעִין מַעֲמֵד הָרַ סִינֵי מִתְמִיד וְיוֹם יוֹמֵי.
מִסַּכַּת הַפְּסוּקִים וְדַבְּרֵי חַז"ל בְּתוֹךְ רִצְפֵי
דַּבְּרֵי שֶׁל הַרְמַב"ן בָּאִים לְתַמּוּךְ וְלַחֲזֵק
הַשְּׁקֵפָה נִלְהַבֵּת זֶה: "וְהָיָה לְעַד וְלָאוֹת / כִּי
אֱלֹקִים יוֹשֵׁב בְּעֵדְתוֹ / בְּקֶרֶב אֱלֹקִים
יִשְׁפּוֹט". הַקּוֹרְבָנוֹת הֵם אֲפּוֹא קֶשֶׁר שֶׁל
אֵהָבָה בֵּין הַקֶּב"ה לְעָמוֹ, וּבִשְׂוֹם פָּנִים וְאוֹפֵן
אֵינָם יְכוּלִים לִהְיוֹת עֵינֵי עָמוֹ זְמַנִּי שְׁבֵא בְּדִיעְבַּד
כְּדִי לְהִיעָנוֹת לְתַפִּיסָתָם הַדְּתִית שֶׁל בְּנֵי דוֹר
הַמְּדַבֵּר וְהַדּוֹרוֹת הַקְּדוּמִים.

כֵּן בְּאִשֵּׁר לְכַלֵּל יִשְׂרָאֵל. בְּמָה שֶׁנוֹגַע
לְעוֹלְמוֹ שֶׁל הַיְחִיד, ר' יְהוּדָה הַלּוֹי מוֹעִיד
מְקוֹם מֵרְכִזֵּי לְהַפְעֵלָה מְכוֹנֹת שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה
וְהַדְּמִיוֹן בְּהַעֲלָאת תְּמוֹנוֹת שֵׁישׁ בְּהֵן מִשׁוּם
הַתְּגָלוֹת וְהַתְּקֵרְבוֹת שֶׁל הַ'חֲסִיד' אֵל יִיעוּדוֹ.
כְּדַבְּרֵי הַחֲבֵר:

הַרְמַב"ם מְצִיג בְּפָנֵי הַ'נְבוּךְ' טַעֲמִים שׁוֹנִים
לְעֵינֵי הַקּוֹרְבָנוֹת (מּוֹרָה נְבוּכִים ג, לב),
וְעִיקָרָם: אֵינן כְּאֵן אֵלָא מַעִין תַּחֲנַת בִּינִיִּים
בְּדֶרֶךְ לְעִבּוּדָה רּוּחֲנִית צְרוּפָה (יש לְהַדְּגִישׁ
שְׁגִישְׁתּוֹ שֶׁל הַרְמַב"ם בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה שׁוֹנָה).
כְּנֹגַד שֵׁיטָה זֶה מֵתַרְעֵם הַרְמַב"ן (וי'
א:ט):

וְהֵנָּה הֵם דַּבְּרֵי הַבְּאִי יִרְפָּאוּ שֶׁבֶר גָּדוֹל
וְקוּשִׁיָּה רַבָּה. עַל נִקְלָה יַעֲשׂוּ שׁוֹלְחֵן
ה' מְגוּאֵל שְׁאִינְנוּ רַק לְהוֹצִיא מִלְּבָן
שֶׁל רַשְׁעִים וְטַפְשֵׁי עוֹלָם, וְהַכְּתוּב
אוֹמֵר כִּי הֵם "לֶחֶם אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחָח"
(וי' ג:טז ועוֹד אֲזַכּוֹרִים רַבִּים בְּתַנ"ךְ).

בְּדִיקַת רְמִזֵּי הַמְּקַרְאוֹת הַמְּשׁוּבָצִים בְּדַבְּרֵי
הַרְמַב"ן (יר' ו:יד; מֵלֵא' א:ז) מִלְּמַדַּת עַל
הַחּוֹמֵרָה הַרְבֵּה שֶׁבָּה הַרְמַב"ן שׁוֹפֵט אֵת
דַּבְּרֵי הַרְמַב"ם, וְכִבֵּר עֲמָדָה נ' לִיבּוּבִין
בְּעִיּוּנִיָּה עַל מִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁל סַגְנוֹן מִיּוּחַד זֶה.
מַעֲבֵר לוֹוִיכּוּחִים תִּיאֹרְטִיִּים עַל טַעֲמִים
וְכוֹוֹנוֹת, נִתְפַּסֵּת עִבּוּדַת הַקּוֹרְבָנוֹת בְּפִשְׁטוֹת
כְּקֶשֶׁר שֶׁל אֵהָבָה וְרִצּוֹן בֵּין יִשְׂרָאֵל לְקֶב"ה,
כְּפִי שֶׁמִּשְׁתַּקֵּף מֵהַנּוֹסַח שֶׁל בְּרַכַּת הָעִבּוּדָה:
"וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפִּילָתָם מֵהָרָה בְּאֵהָבָה
תִּקְבַּל בְּרִצּוֹן".

תְּפִישְׁתּוֹ שֶׁל הַרְמַב"ן בָּאָה לְיַדֵּי בִּיטוּי
בְּתַפִּילָתוֹ הַנְּשִׁגְבֵת עַל חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַיִם
הַפּוֹתַחַת: "עוֹמְדוֹת הָיוּ רְגִלֵּנוּ בְּשַׁעֲרֵיךְ
יְרוּשָׁלַיִם / בֵּית אֱלֹקִים וְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם" –
הַהֲתַרְגְּשׁוֹת הַגָּדוֹלָה הַמְּלוּוָה בְּכֹאֵב קוֹרֵעַ לֵב
עַל הַחּוֹרְבָן הַגָּדוֹל וְהַעֲזוּבָה הַרְבֵּה מִבִּיאוֹת
אֵת הַרְמַב"ן לְשַׁפּוֹךְ שִׁיחוֹ בְּרִצְףַּ פְּסוּקֵי אֵהָבָה
לְעִיר הַקּוֹדֵשׁ. גַּעְגּוּעֵי לְמִקְדָּשׁ מִשְׁתַּקְפִּים
הֵיטֵב בְּשִׁיר תְּהִלָּה לְתַפְאֵרַת עִבְרָה שֶׁל עִיר
הַמְּקַדֵּשׁ בַּחֲרוּזִים מִתְּפַרְצִים, וּבְשִׁימוֹשׁ חוֹזֵר
וְנִשְׁנָה בְּמִילָה 'שְׁשָׁם'.

שְׁשָׁם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יְהוּדָה / שְׁשָׁם
אֲבָן שְׁתִּיָּה

* פרופ' אמריטוס אפרים חזן, המחלקה לספרות עם ישראל, אוניברסיטת בר-אילן.
** לע"נ אבי מורי יששכר בן עטיה הכ"מ, שנלב"ע בז' ניסן תשל"ג, והוא בן מ"ח שנה, במלאת מ"ח שנה לעלייתו לגנזי מרומים.

כוח הדמיון ש"נצטווה" להציג את 'סדר העבודה' 'ושכון הכבוד בבית' הצליח במשימתו עד כדי חלום מפורט, כדברי הכתובת שרשם המעתיק בראש השיר: "ואמר בתארו חלום שראה"; חלום העולה מן הגעגועים הגדולים, המתגלים ברמזי המקרא: 'משכנותיך ידירות' ('ידירות מְשֻׁכְּנוֹתֶיךָ' תה' פד:ב), והמשכו 'נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לַחֲצֵרוֹת ה' לְבִי וּבְשָׂרִי יִרְנְנוּ אֶל אֱלֹהֵי חַי' (שם:ג). תחושה אישית שכזו מביאה גם לניסיון האישי של "במראה ולא בחידות", ואף כאן השיבוץ המקראי מדבר בעד עצמו, וכולל בתוכו את ההתנסות האישית והלאומית שהיא חלק ממשנתו של ריה"ל.

השילוב של הפן הלאומי והצד האישי בשירנו מקבל חיזוק מפתיע מן הכתובת הערבית שנתגלתה עם 'גנזי לניגוד' והובאה בביאור לשיר. פירוט הדברים והתחושה של נוכחות ממשית מלמדים על אותה הפעלה מכוונת של כוחות הנפש לקראת חלום ההתגלות בשיר שלפנינו. הוא שאמר החבר: "החסיד הוא המושל", ומראה עבודת המקדש מקרב אותו לבוראו.

בגלות הארוכה והמרה, מראה המקדש אינו אלא חלום, ותחושת ההתחברות אליו עשויה לבוא כמין הד ובת קול רק על ידי ביקור על חורבות המקדש, כדרך שחש הרמב"ן בביקורו בירושלים וביטא זאת בתפילתו המופלאה והנשגבה.

"יתכן כי רבי יהודה הלוי זכה לראות "עפרות דביר נחרב". אם אכן זכה לכך בתקופה בת החודשיים ששה בארץ, לא זכינו שתפילתו על חורבות ירושלים ממש תגיע לידינו. מכל מקום, בעת שחלם להגיע אליה ביטא היטב רגשותיו אלה, ומשהו מתחושתו בהגיעו למקום המקדש תיאר בסוף שירו "לך נפשי בטוחה או חרדה", לאחר שהוא מספר על כל טוב ספרד שהוא עזב אחריו כולל תלמידיו, בתו היחידה ונכדו הקרוי על שמו.

וְנִקַּל זֹאת לְנֶגֶד אֶהְבֶּתְךָ / עֲדֵי אָבוֹא
שְׁעָרֶיךָ בְּתוֹדָה
וְאָגוּר שָׁם וְאֶחְשֵׁב אֶת לִבִּי / עָלַי
מִזְבֵּחֶךָ עוֹלָה עֲקוּדָה
וְאֶתְּנוּ אֶת קְבוּרָתִי בְּאַרְצְךָ / לְמַעַן
תִּהְיֶה לִי שָׁם לְעֵדָה

רגשות האהבה המפעמים בו לבוראו גואים ועולים. הוא מבקש לעקוד את לבו על המזבח לעולה, וקבורתו בארץ ישראל תהיה עבורו עדות וסנגוריה בעת בואו לפני בית דין שלמעלה. הנה כי כן עצם העלייה לארץ

אחרי כן מטיל החסיד על כוח הדמיון להעביר לנגד עיניו, כחיקוי לעניין הא-לוהי המבוקש, את המחזות הנהדרים ביותר השמורים בנפשו על ידי הכוח המשמר, כגון: 'מעמד הר סיני', 'מעמד אברהם ויצחק בהר המוריה', וכגון: 'משכן משה ע"ה' ו'סדר העבודה' ו'שכון הכבוד' ב'בית', ורבים כיוצא באלה. אותה שעה הוא מצוה על הכוח המשמר שיאצור את כל אלה למען לא ישכחם.¹

מטלה זו, שהטיל בעל הכוזרי על החסיד להעלות בעיני רוחו ובכוח הדמיון את מראה המקדש ואת עבודותיו, מתממשת באופן מופלא בשיר "א-להי, משכנותיך ידירות":

אֱלֹהֵי, מְשֻׁכְּנוֹתֶיךָ יְדִידוֹת / וְקִרְבָּתְךָ
בְּמִרְאֵה לֹא בְּחִידוֹת.
הִבְיֵאֲנִי חֲלוֹמֵי מְקַדְשֵׁי אֵל / וְשַׁרְתִּי
מִלְּאֲכוֹתַי הַחֲמוּדוֹת,
וְהַעוֹלָה וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ / וְסָבִיב
תִּימְרוֹת עֶשֶׂן כְּבֹדוֹת,
וְנַעֲמֵתִי בְּשִׁמְעֵי שִׁיר לְוִיִּם / בְּסוּדֵיהֶם
לְסִדֵּר הָעֲבֹדוֹת.

5 הַקִּיצוֹתֵי וְעוֹדֵי עֵמֶךָ, אֶל- / וְהוֹדִיתִי -
וְלֶךְ נֶאֱחָה לְהוֹדוֹת!

1. משכנותיך ידירות: על פי תה' פד:ב. משכנותיך: מקדשך. וקרבתך... בחידות: הקרבה לא-ל לא הושגה דרך ראייה מעורפלת או ברמיזות. במראה ולא בחידות: על פי במ' יב:ח. 2. הביאני חלומי: בכתובת הערבית שעל גבי שיר זה בדיואן נכתב: "ואמר בתארו חלום שראה", ובכתב יד אחר נאמר "והתגברו עליו הגעגועים לארץ ישראל עד שראה את עצמו בתוכה בחלום וכתב את הבתים האלה בתארו את מה שראה". כלומר, שיר זה נכתב בעקבות חלום שחלם ריה"ל מתוך כיסופים וגעגועים לארץ ישראל. ושרתי: חזיתי, ראיתי, על דרך: "ומגבעות אשורנו", במ' כג:ט. מלאכותיו: עבודות בית המקדש. 3. והעולה... ונסכה: על פי במ' כט:טז ועוד. תימרות עשן: על פי יואל ג:ג. 4. ונעמתי: ונעם לי. בסודיהם: בקהליהם, על דרך: "בסודם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כְּבִדִּי", בר' מט:ו. 5. הקיצותי... עמך: על פי תה' קלט:יח, כאילו נמשך החלום בהקיש. ולך... להודות: על פי ברכת 'מודים' בתפילת העמידה.

1 ספר הכוזרי, ג, ה, מהדורת אבן שמואל, תל-אביב תשל"ג, עמ' ק.

שמחזיק לו טובה, שנאמר "וקח טוב" (שם:שם). ולא עוד, אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר "וַיִּשְׁלַח פְּרִים שְׁפִתֵינוּ" (שם:שם). שמא תאמר פרי חובה – תלמוד לומר "אַרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֲהָבִים נִדְבָה" (שם:ה).

המחרוזות השלישית והרביעית מציינות את התענית הבאה במקום קורבן: "נתחי" (במקום 'זבחי') "חלבי ודמי לפניך אקטירם". כלומר, צום הבא מתוך תשובה נחשב כקורבן, על דרך בקשתו של רב ששת לאחר תפילתו בימי התענית:

רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שביית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו; ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני.²

בימינו אלה, כשאין אדם יכול להקריב קורבן לכפרתו, עומדות בפניו דרכים אחרות להתקרב לבוראו; באמצעות תשובה, תפילה וצדקה. התשובה מודגשת בשירנו הן בביטוי "בלבב נשבר" והן בציון התענית. התפילה מתוארת במחרוזת השנייה, ובאמירה למעשה של פיוט הסליחה שלפנינו. הצדקה אינה נזכרת במפורש, אך כבר אמרו חכמים במסכת ברכות ו ע"ב: "אגרא דתעניתא צדקתא". כלומר, שכר התענית הוא הצדקה הנלווית לצום, והעיר המאירי לעניין זה:

כבר ידעת שהתעניות כולם נתקנו מפני התשובה, ושיתעורר האדם בסבתם לתשובה ומעשים טובים, כמו שאמרו: "לא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים". הוא שאמרו "אגרא דתעניתא צדקתא". כלומר, שזהו תכלית עניינם והנמשך מהם.³

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

ישראל היא בעיניו סוג של קורבן בעת החורבן.

ואשר לכלל ישראל בגלות, עד אשר תתקבל התפילה "שתעלנו לארצנו / ותטענו בגבולנו / ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו...", עד אז אין לנו אלא תחליפי קורבן, כפי שביטא זאת הרמב"ן בפיוט הסליחה שלו:

מְגִדֵּל עוֹזִי / צוֹר מְעוֹזִי / בְּצַר לִי
קָרָאתִיךָ
בְּלִבִּי נִשְׁבַּר / עַל חֲטָא גָבַר / אֲשֶׁר בּוֹ
הוֹגַעְתִּיךָ
בְּשֶׁר אָבִי / הִעַת אָבִיא / תְּשׁוּרַת לֵב –
רְצִיתִיךָ
בְּקָרְאֵי עֲנִי / ה' חֲנִנִי

5 שְׁמַעַה הָאֵל / לְקוֹל דָּל שׁוֹאֵל / סְלִיחָה
מְזְדוֹנִים
מֵהֶם פְּדִי־ם / יִמְצָא הַיּוֹם / כְּשִׁידְבָּר
תְּחַנּוּנִים
כִּי אֶפְפוּהוּ / גַּם הִדְפוּהוּ / יַחַד עוֹוֹנִים
וְעוֹיְנִים
בְּיָדָם אֵל תְּחַנְּנִי / בְּקָרְאֵי עֲנִי / ה'
חֲנִנִי

הִנֵּה נִתְחִי / בְּמִקּוֹם זְבָחִי / לָךְ אֱלוֹקֵי
אֲשֶׁלֶם

10 כִּי פָחַדְתִּי / יוֹם לְמִדְתִּי / לִי נָקָם
וְשֶׁלֶם

וְאִם נֶאֱלַמְתִּי / כִּי נִכְלַמְתִּי / לְדִין פָּתַח
פִּיךָ לְאֵלֶם

וְתֹאמַר הַנְּנִי / בְּקָרְאֵי עֲנִי / ה' חֲנִנִי

נִגְדִי תִמִּיד / חֲטָאֵי אֲעַמִּיד / וּבִשְׁתִּי
פָּנִי לְהָרִים

עַתָּה עַל אֲשָׁמִי / חֲלָבִי וְדָמִי / לְפָנֶיךָ
אֲקַטִּירֶם

15 גַּם כִּי אֲעִתִּיר / לָךְ, אֵל תִּסְתִּיר / פָּנֶיךָ
בְּטָרֶם
אֲלֶךְ וְאֵינִנִּי / בְּקָרְאֵי עֲנִי / ה' חֲנִנִי

הסליחה מציינת שלושה דברים הבאים במקום הקורבן: המחרוזת הראשונה מציעה – 'לבב נשבר', כדברי דוד "בבוא אליו נתן הנביא" (תה' נא:ב): 'זבחי א-להים רוח נשברה לב נשבר ונדפה א-להים לא תבזה' (שם:יט).

המחרוזת השנייה עניינה תפילה הבאה במקום קורבן, כדברי הגמרא "תפילות כנגד תמידין תקנון" (בבלי ברכות כו ע"א), וכפי שהומחש במדרש הפסוק "וַיִּשְׁלַח פְּרִים שְׁפִתֵינוּ" (הו' יד:ג):

אבל הקדוש ברוך הוא, אדם עובר עבירה בסתר – מתפייס ממנו בדברים, שנאמר "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'" (שם:שם), ולא עוד אלא

2 בבלי ברכות יז ע"א.
3 בית הבחירה למאירי, שם.

דף שבועי

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף